

Jef Missoorten, de Vlaamse Militie en het Verdinaso

JAN CREVE

*“Hoor hoe de schoenen bonken
Over den harden grond;
Zie die lijven als tronken
Zie dien zingenden mond.
Hoor, de stoot der klaroenen
Groet den komenden dag,
Hoor het kadans der schoenen
Saam met den trommelslag
Hoog in de gele vanen
Steigert de Zwarte Leeuw;
Gallemend langs de lanen,
Hard klinkt het heil-geschreeuw.
Lijk de zon aan de kimme
Doodt den donkere nacht,
Zoo zal Vlaand’ren slechts klimmen,
Door zijn eigene macht.
Stijgen dus militianen
Al is de helling steil.
Hoog de militie-vanen,
En de militie – Heil!”*

Met dit pathetisch gedicht opende de voormalige Waalse activist Jean Daubret in 1931 zijn brochure over een van de meest betwiste groepen uit die tijd: de Vlaamse Militie.¹ Deze kleine groep vormde met haar uniformen, stokken en onmiskenbaar militaire geest de eerste tijd nog een hoogst ongewoon verschijnsel in het

1. J. DAUBRET, *De Militie*, Antwerpen, (1931), p. 1.

De brochure werd uitgegeven door *Internacia*, een blad dat tot stand was gekomen tijdens de anti-dertig actie en zich in verschillende talen richtte tot een internationaal publiek. Aanvankelijk droeg het een duidelijk progressief etiket maar vanaf 1932 schoof het steeds meer op in Dinaso-richting.

toenmalige Vlaams-nationale landschap. Toch was het geen complete verrassing. Er waren de tijdsomstandigheden – zowel de Belgische nationalisten als de socialisten beschikten al in het midden van de jaren twintig over eigen milities² – en er was de veranderende mentaliteit binnen het Vlaams-nationalisme: zelfs militaire formaties vormden geen taboe meer voor een deel van de Vlaamse beweging.³ Vóór alles echter was de Vlaamse Militie het werk van één man: Jef Missoorten.

Vlaamsgezind

Joseph (Jef) Missoorten werd honderd jaar geleden op 18 maart 1897 geboren in Antwerpen als oudste van vijf kinderen.⁴ Wie zijn eigenlijke vader was heeft hij nooit geweten. Zijn moeder hertrouwde nog vóór zijn geboorte. Van zijn feitelijke stiefvader kreeg hij de familienaam en nam hij het beroep van kleermaker over, maar de relatie tussen beiden was verre van schitterend.

Kort na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in augustus 1914 meldde hij zich, 17 jaar oud, als vrijwilliger aan. Hij kwam aan het IJzerfront in het twintigste linieregiment terecht en geraakte gewond.⁵ Na een korte bezettingsperiode in Duitsland werd hij in 1919 gedemobiliseerd. Hij keerde terug naar Antwerpen en ging opnieuw aan de slag als kleermaker, ditmaal op zelfstandige basis. Kort nadien trouwde hij met de herbergiersdochter Mathilde Hendrickx. Het gezin kreeg drie kinderen: Koen, Aldegonda en Hugo, maar de twee laatsten overleden op jonge leeftijd. Al die tijd bleef het erg moeilijk om de eindjes aan elkaar te knopen.

Door contacten met enkele jonge geestelijken die als brancardier werkzaam waren in zijn eenheid was hij als overtuigde Vlaamsgezinde teruggekeerd van het front. Hij werd lid van het Verbond van Vlaamse Oud-Strijders (VOS) en engageerde

2. J. CREVE, *Recht en Trouw. De Geschiedenis van het Verdinaso en zijn milities*, Antwerpen, 1987, pp. 13-14.

3. J. CREVE, *Recht en Trouw [...]*, p. 11.

4. Vermits er geen familiaal archief is en ook de gerechtelijke stukken van de Krijgsraad terzake weinig gegevens bevatten baseerden we ons voor dit deeltje hoofdzakelijk op de getuigenis van Missoortens zoon.

Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Koen Missoorten, 1 april 1997.

5. In tegenstelling tot wat ik eerder op gezag van Jan Van Hoogten vermeldde in het boek *Recht en Trouw [...]*, p. 17 was Missoorten geen onderofficier. Hij zou volgens zijn zoon zelfs elke bevoordering geweigerd hebben.

zich binnen het Vlaamse Front waarvoor hij als propagandist tot in Klein-Brabant actief was.⁶

De Vlaamse Wacht

Jef Missoorten was ook actief binnen de Vlaams Nationale Wacht Antwerpen-Noord die in 1923 tot stand was gekomen.⁷ Net zoals de talrijke andere Vlaamse Wachten bestond die Antwerpse groep voornamelijk uit jonge mannen – er waren bij uitzondering ook enkele meisjes bij – met een zwarte flat op het hoofd en gewapend met een knuppel. Volgens Hendrik Elias sloten zij aan bij een vooroorlogse en activistische traditie. Zij kregen echter ook sterke impulsen van Vlaamse oud-strijders die in heel wat gemeenten een stimulans vormden voor het Vlaams-nationale verenigingsleven.⁸ De activiteiten van de ‘wachten’ bestreken een ruim gamma dat ging van betogingen en allerhande Vlaams-nationale manifestaties tot voordrachten en toneelopvoeringen. Vanaf het midden van de jaren twintig ontstonden er zo tientallen, zo niet honderden groepen. Meestal betrof het kleine groepjes van enkele tientallen leden. In Antwerpen telde de groep Antwerpen-Noord toch gemakkelijk twee à driehonderd leden, terwijl Antwerpen-Zuid eveneens goed was voor zo’n honderd man.⁹ Hieruit afleiden dat de totstandkoming van de wachten een weloverwogen poging was om een brede, goed gestructureerde jongeren- of militantenorganisatie uit te bouwen, is echter onjuist. Buiten een plaatselijk bestuur was er van enige structuur, laat staan van een landelijke organisatie, geen sprake. Toch werd dit gebrek aan organisatie steeds meer gevoeld als een leemte. Er werden dan ook verschillende pogingen ondernomen om eraan te verhelpen.

Een eerste poging om de verschillende Vlaamse Wachten te bundelen werd ondernomen in de loop van 1925-1926. Onder de leiding van Hendrik Tanrez kwam

6. T. VAN HEMELEDONCK, *De geschiedenis van het Vlaams-nationalisme in het arrondissement Mechelen van 1920 tot 1940. Van democratische Frontpartij tot autoritair VNV en het fascistoïde Verdinaso*, Onuitgegeven licenciatuursverhandeling, VUBrussel, departement geschiedenis, Brussel, 1994, dl. 1, p. 163.

7. *De Schelde*, 26 mei 1928.

8. H. J. ELIAS, *25 jaar Vlaamse Beweging. 1914-1939. dl. 3: De verovering van de grote taalwetten en het groeiend radikalisme in Vlaanderen. December 1928-mei 1936*, Antwerpen, 1972, p. 76.

9. Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Edmond Breugelmans, 19 maart 1997.

Foto van de Vlaams Nationale Wacht Antwerpen-Noord, in: *Er was eens 'n Leeuw in het Belgisch leger*, Antwerpen, [1930], p. 69.

er toen een Landelijk Verbond van Vlaams Nationale Wachten tot stand. In 1926 werd het omgedoopt tot Vlaams Nationaal Jeugdverbond. Het initiatief strandde nog in de loop van hetzelfde jaar.¹⁰

Van een andere orde maar eveneens tekenend voor de veranderende mentaliteit binnen het Vlaams-nationalisme was een bericht in het weekblad *De West-Vlaming* van 13 maart 1926. Hierin werd de oprichting aangekondigd van een (geüniformeerd) Vlaams Legioen in Mechelen dat Vlaanderen wilde “vrijwaren van het gevaar dat het Belgisch fascisme in zich sluit”. Toch bleken de Vlaamse legionairs uit Mechelen (waarover we geen verdere informatie vonden) zich voor hun organisatie en uniformen juist sterk te baseren op het voorbeeld van de Légion Nationale van wie zij onder meer de “zwarte puttées (kruitbanden)”, rijbroeken en zwarte tankmutsen hadden afgekeken. Enkel hun hemd was geel. Ook Joris van Severen liet kort nadien in *De West-Vlaming* horen dat hij meer heil zag in de vorming van zogenaamde legioenen en van een tuchtvol optreden bij manifestaties dan in de verkiezing van tien Vlaams-nationalisten. In het weekblad *Vlaanderen* waagde een zekere kapitein Brabo zich zelfs aan “een proeve van organisatie” om te komen tot een “Vlaams-nationale weermacht”. Hij beschouwde de invoering van rangen en graden, commando’s die stipt zouden uitgevoerd worden en een onberispelijke krijgstucht als absoluut noodzakelijk. Brabo zag het groots met duizenden vrijwilligers en een indeling in compagnies en brigades.¹¹ Maar alle wensen en pogingen ten spijt kon het Vlaams-nationalisme voorlopig alleen maar terugvallen op de weinig georganiseerde stokslagers van de diverse Vlaamse Wachten.

Een nieuw Jeugdverbond

Naar aanleiding van de lustrumviering van de Vlaams Nationale Wacht Antwerpen-Noord ging er op 27 mei 1928 een congres door voor de Vlaamse Wachten uit de provincie Antwerpen. Met dit congres werd de basis gelegd voor een nieuw Vlaams Nationaal Jeugdverbond dat aanvankelijk provinciaal – en na een tweede congres op 28 juli 1929 landelijk – tot een bundeling van de verschillende wachten, jeugd- en studiekringen of toneelgroepen probeerde te komen. Het Jeugdverbond organiseerde culturele activiteiten, leverde sprekers en richtte een sprekersschool op, maar weigerde zich partijpolitiek te engageren. Na het congres

10. AMVC, Archief Robrecht De Smedt, S5754 B2, Brief van Hendrik Tanrez aan Robrecht De Smedt, s.d. [1925]; Brief van Hendrik Tanrez aan Robrecht De Smedt, 8 mei 1926.

Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Jan Van Hoogten, 6 maart 1984.

11. J. CREVE, *Recht en Trouw [...]*, p. 11; *De West-Vlaming*, jg. 5, nr. 231, 13 maart 1926; *Vlaanderen*, jg. 8, nr. 362, 13 april 1929; jg. 8, nr. 364, 27 april 1929.

van 28 juli kwam er ook een “*departement defensie*” tot stand dat aan de basis lag van de eerste Vlaams-nationale verweergroep: het Vlaams (Nationaal) Verweer.

De ideeën en de ambities om tot een militant verweer te komen waren al geruime tijd aanwezig. Op het Jeugdcongres van 28 juli 1929 sneden zowel Ward Hermans, Antoon Jacob als August Borms het thema aan. Borms had met het oog op de vorming van een verweer al gesprekken gevoerd in Breda. Hij wilde een soort politieke turnvereniging tot stand brengen naar het voorbeeld van de Tsjechische Sokols. Als naam stelde hij “*Zannekin-turners*” voor. Aan de aanwezigen van het Jeugdverbond vroeg hij om de leiding van dit verweer aan hem toe te vertrouwen. Zo ontstond het Vlaams (Nationaal) Verweer: een grote naam voor een los verband van dertig kerels die uit de Antwerpse Vlaamse Wachten waren gerecruiteerd en als een soort van stoottroep voor het Jeugdverbond fungeerden. Ze voerden Vlaams-nationale en anti-Belgische propaganda en maakten het vooral de Antwerpse Légion Nationale erg lastig. Buiten het feit dat ze regelmatig stokoefeningen kregen en onder commando optraden, verschilden ze vooralsnog in weinig van de traditionele Vlaamse Wachten.¹²

Voorzitter van het Vlaams Nationaal Jeugdverbond was Jan Van Hoogten. Wie nu eigenlijk de dienst uitmaakte in het Vlaams (Nationaal) Verweer is wat de beginperiode betreft niet zo duidelijk. Volgens Jan Van Hoogten was hij het die in 1929 het Verweer tot stand bracht en het ook leidde, terwijl Jef Missoorten de dril oefeningen gaf. Maar in het blad *Vlaanderen* van 19 oktober 1929 staat dat het Jeugdverbond dat de basis had gelegd voor deze “*weermacht*”, er geen verantwoordelijkheid meer voor wenste te dragen en zijn leden afraadde er zich bij aan te sluiten. Bij Elias lezen we bovendien dat de vorming van deze ‘militie’ aan Jef Missoorten toevertrouwd werd. Terwijl het begin 1930 weer Van Hoogten was die als Verweer-leider vermeld werd. De situatie was nog erg verward en ook de getuigen zijn het terzake niet met elkaar eens.¹³

12. *De Schelde*, 26 mei 1928; *Vlaanderen*, jg. 7, nr. 323, 14 juli 1928; jg. 7, nr. 343, 1 december 1928; jg. 8, nr. 380, 17 augustus 1929; jg. 8, nr. 381, 24 augustus 1929; *De West-Vlaming*, jg. 9, nr. 414, 7 september 1929. Eigen verzameling documenten. Interview van de auteur met Jan Van Hoogten, 6 maart 1984; Interview van de auteur met Jef Morael, 16 januari 1985; Interview van de auteur met Edmond Breugelmans, 19 maart 1997.

Over de vergadering in Breda in verband met de oprichting van een Vlaamse Turnbond had Borms eerder geschreven aan Robrecht De Smedt. Hij verwachtte er Bob Van Genechten, Joris van Severen, Anton Jacob, Gerard Romsee, Albert Van de Poel, Koen Couperus en Leo Moulckers. Jeroom Leuridan had zich voorafgaandelijk verontschuldigd. AMVC, Archief Robrecht De Smedt, S5754 B1, Brief van August Borms aan Robrecht De Smedt, 13 juli 1929.

13. *Vlaanderen*, jg. 8, nr. 389, 19 oktober 1929; jg. 9, nr. 407, 22 februari 1930; H. ELIAS, 25

Waar alle bronnen het wel over eens zijn is het feit dat het vanaf het begin niet boterde tussen de VNJ-voorzitter Van Hoogten en Jef Missoorten. Beide mannen waren lid van de Vlaamse Wacht Antwerpen-Noord, maar de invloed van Missoorten binnen de wacht was een stuk sterker. Bovendien was hij enkele jaren ouder dan Van Hoogten en voelde hij er waarschijnlijk weinig voor om zich als oudstrijder in een (pseudo-)militaire organisatie de les te laten lezen door iemand die nooit in het leger was geweest.¹⁴

Breuk

De toenemende wrijvingen leidden al begin 1930 tot een definitieve breuk. Van Hoogten sloot naar eigen zeggen Missoorten uit, zogenaamd wegens ondermijning van het gezag. Waarschijnlijk had dit mede door de invloed van Missoorten binnen de Vlaamse Wacht van Antwerpen-Noord weinig gevolgen. De toenemende rivaliteiten leidden ook tot een afscheuring van de Vlaams Nationale Wacht Antwerpen-Noord, toen onder de leiding van Lode Bonten, Berten Meuris en Denys Pourqué van het Jeugdverbond.¹⁵ Terwijl Van Hoogten in mei 1930 een gevangenisstraf van vijf weken uitzat wegens incidenten met de Légion Nationale richtten ze in het lokaal Malpertuus op de Frankrijklei een Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdsecretariaat in. Volgens een rondschrijven van Berten Meuris was tot de oprichting besloten omdat de tijden “*nog niet rijp*” waren voor een verbond. De echte reden voor de breuk berustte zonder twijfel op een aantal persoonlijke tegenstellingen. Ook waren, althans volgens Van Hoogten, enkele kopstukken van de Antwerpse Frontpartij Van Hoogten en zijn Jeugdverbond liever kwijt dan rijk in het fronterslokaal Malpertuus. Of dit laatste ideologisch geïnspireerd was, is meer dan zestig jaar later nog moeilijk uit te maken. Maar er is wel het feit dat het Jeugdverbond zich toen al op een uitgesproken Groot-Nederlands en anti-parlementair standpunt plaatste. Dit speelde binnen de Vlaams Nationale Wacht van Antwerpen-Noord blijkbaar niet of veel minder mee. In heel die controversale

jaar [...], dl. 3, p. 77.

Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Jan Van Hoogten, 6 maart 1984; Interview van de auteur met Jef Morael, 16 januari 1985; Interview van de auteur met Edmond Breugelmans, 19 maart 1997; Interview van de auteur met Koen Missoorten, 1 april 1997.

14. Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Edmond Breugelmans, 19 maart 1997; Interview van de auteur met Koen Missoorten, 1 april 1997; Interview van de auteur met Jef Morael, 16 januari 1985.

15. Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Jan Van Hoogten, 6 maart 1984; *Vlaanderen*, jg. 9, nr. 7, 22 februari 1930; AMVC, Vlaams Nationale Wacht, W1297D, Omzendbrief van 1 september 1930.

was er nog een andere niet-onbelangrijke factor. Joris De Leeuw, lid van de Vlaams Nationale Wacht Antwerpen-Noord was kort voordien zijn actie begonnen tegen de Franstalige bevelen in het leger. Het maakte van deze Vlaams Nationale Wacht niet alleen één van de grootste maar nu ook de bekendste wacht van het land. Was dat niet voldoende om het zonder het Jeugdverbond van Van Hoogten te proberen?¹⁶

Ten gevolge van de breuk was het Vlaams Nationaal Jeugdverbond van Van Hoogten zijn secretariaat op de Frankrijklei kwijt en moest het een onderkomen zoeken in de kelder van Van Hoogtens schilderszaak. In de plaats daarvan was er een Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdsecretariaat (AVNJ) gekomen dat gepatroniseerd werd door de Vlaams Nationale Wacht Antwerpen-Noord. En om de verwarring nog groter te maken, presenteerde het VNJ zich nu ook als Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond (AVNJ). August Borms, die nog altijd de ambitie koesterde om een nationaal verweer op poten te zetten, bemiddelde in de hele kwestie. Het resultaat was dat in het najaar van 1930 opnieuw een en ander rechtgetrokken werd en het AVNJ als landelijk verbond van start ging. Van het jeugdsecretariaat werd niets meer vernomen.¹⁷

Een Vlaamse Militie

Wat er na de uitsluiting van Missoorten uit het Jeugdverbond juist is gebeurd met het Vlaams Verweer-groepje is niet helemaal duidelijk. Heeft Missoorten met leden van de Vlaams Nationale Wacht zijn eigen groep gevormd? Of was hij inderdaad de feitelijke leider van het Verweer en deed hij na zijn uitsluiting gewoon verder? Alleszins, in de zomer van 1930 werd in een uitgave van het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdsecretariaat vermeld dat Missoorten het secretariaat waarnam van het (op papier) door August Borms geleide Vlaams Nationaal

16. AMVC, Archief Robrecht De Smedt, S5754 B2, Brief van Werner Van Osselaer namens het VNJ aan het beheer van het weekblad *Vlaanderen*, 8 juli 1930.

Eigen verzameling documenten, Omzendbrief van Bertien Meuris namens het Jeugdsecretariaat, s.d. [1930]; *Vlaanderen*, jg. 9, nr. 420, 24 mei 1930; jg. 9, nr. 425, 28 juni 1930; jg. 9, nr. 429, 26 juli 1930; P.J. VERSTRAETE en K. BARREZEELE, *Vlaamse Portretten*, Antwerpen, 1985, p. 79.

17. Op de brieven met de hoofding VNJ stond ook een stempel met daarop Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond. AMVC, Archief Robrecht De Smedt, S5754 B2, Brieven van Werner Van Osselaer aan het beheer van het weekblad *Vlaanderen*, 8 juli 1930; 18 augustus 1930; AMVC, Archief Robrecht De Smedt, S5754 B2, Brief van August Borms aan Robrecht De Smedt, 20 mei 1930; *Vlaanderen*, jg. 9, nr. 439, 4 oktober 1930; *De West-Vlaming*, jg. 11, nr. 484, 10 januari 1931.

Verweer. Enkele maanden later stond hij aan het hoofd van de Vlaamse Militie.¹⁸ Zeer waarschijnlijk is bij het hiervoor vermelde vergelijk, tussen het VNJ en de Vlaams Nationale Wacht, het Vlaams Nationaal Verweer, althans in naam, weer onder controle gekomen van Van Hoogten en het Jeugdverbond. Missoorten heeft dan met een deel van het voormalige Verweer en/of mannen uit de Vlaams Nationale Wacht de Vlaamse Militie opgericht.

De Militie kreeg alleszins een plaats toegewezen ten opzichte van het Jeugdverbond: toen in november 1930 in het (nieuwe) AVNJ de plooiën werden gladgestreken en de basis werd gelegd voor de uitbouw van de organisatie over gans Vlaanderen, werd er bepaald dat het de leden vrijstond lid te worden van de Vlaamse Militie op voorwaarde dat die laatste zich op verzoek ten dienste zou stellen van het Jeugdverbond.¹⁹

Ondertussen had het initiatief van August Borms geleid tot de oprichting van de Vlaams Nationale Blauwvoetbond. Nog altijd wilde hij alle militante groepen in Vlaanderen bundelen onder het mom van een turnvereniging. Er volgden een aantal gesprekken waar zowel de leiding van de Blauwvoetbond als Jan Van Hoogten en Jef Missoorten aan deelnamen. Joris van Severen, de man die Borms graag aan het hoofd van zijn te vormen ‘verweerorganisme’ zag, liet het echter altijd opnieuw afweten en het initiatief verzandde.²⁰

Het VOS volgde de ontwikkelingen ondertussen met argusogen: einde 1930 veroordeelde het de oprichting van verweerafdelingen en een Vlaamse Militie. Op 1 maart 1931 had het provinciaal congres van VOS-Antwerpen besloten dat *“diegenen uit V.O.S. zullen gesloten worden die deel uitmaken van fascistische organisaties, van Vlaamse milities of organisaties die op militaire leest geschoeid zijn”*. Op de gouvcongressen van Brabant en Limburg was een soortgelijke beslissing genomen. De radicale houding van VOS zorgde niet alleen voor hevige reacties van buitenaf, maar ook op het landelijk congres van VOS op 12 april van hetzelfde jaar ging het er rumoerig aan toe. Opmerkelijk is alleszins dat verschillende tegenstanders uitdrukkelijk stelden dat ze het niet hadden tegen het Verweer, noch tegen de Wachten, maar tegen de Vlaamse Militie: die werd door sommigen om-

18. Het “Nationaal Verweer” marcheerde in ieder geval einde mei 1930 samen met de Vlaams Nationale Wacht. *De Tijd*, 30 mei 1930.

Missoorten werd als secretaris vermeld op de achterflap van de brochure: *Er was eens ‘n Leeuw [...]*.

19. *De West-Vlaming*, jg. 11, nr. 484, 10 januari 1931; Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Jan Van Hoogten, 6 maart 1984.

20. *Vlaamsche Volkskalender 1932*, Antwerpen, [1931], pp. 50 e.v.; Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Jan Van Hoogten, 6 maart 1984.

schreven als een vorm van “*Vlaams fascisme*”. Een van de indieners van een motie tegen de Vlaamse Militie stelde dan weer dat het niet om het Verweer ging, maar om de Wacht. Uit wat voorafging is het duidelijk dat de man hier de Vlaams Nationale Wacht Antwerpen-Noord bedoelde. Die werkte trouwens zeer nauw samen met de Militie.²¹

De Antwerpse Vlaamse Militie – ondertussen waren er ook in West-Vlaanderen, Gent en Brabant groepen in oprichting – had zich onder de leiding van Missoorten inderdaad ontwikkeld tot een groep met militaire allure. Voor zijn veertig koppen tellende militie had hij als kleermaker kaki-uniformen ontworpen. Daarbij droegen zijn mannen botten of getten, een zwarte flat en een soepele, lange stok. Toch was er van enig “*fascisme*” buiten dit uiterlijk vertoon niet veel te merken.²² De enige voorwaarde die men stelde om lid te kunnen worden was het lidmaatschap van een separatistische vereniging. De Vlaamse Militie zag zich vooral als de verderzetting van het activisme. Ze wilde kaders vormen en vóór alles de strijd aangaan met de “*Belgische fascist*en” en het “*Belgisch regim*”.²³ Socialisten en communisten werden in die context gezien als verwante revolutionaire zielen en zeker niet, nog niet, als tegenstanders. Een voormalig lid van de Vlaamse Militie getuigde hierover: “*De Vlaamse Militie was in die tijd zeer militaristisch maar als wij onze oefeningen hielden in lokaal Uilenspiegel in de Diepestraat dan vergaderden beneden in de kelder de trotskisten en boven ons de communisten. Dat was een zeer bijzondere atmosfeer waarbij al die revolutionaire groepen bijeenklitten.*”²⁴

Met Joris van Severen had Jef Missoorten vanaf het voorjaar 1931 contacten om nieuwe militiegroepen te stichten. Dat betekende echter geenszins dat zijn groep zich ook al inschakelde in de beweging die Van Severen met Wies Moens aan het uitbouwen was. Organisatorisch en vormelijk stond de militie van Missoorten een

21. *De West-Vlaming*, jg. 11, nr. 485, 17 januari 1931; jg. 11, nr. 493, 14 maart 1931; G. PROVOOST, *De Vossen, 60 jaar Verbond van Vlaamse Oudstrijders*, Brussel, 1979, pp. 71-80.

22. Eigen verzameling documenten, Foto van de Vlaamse Militie, 1 maart 1931; BDAC, Foto van de Vlaamse Militie, 1 maart 1931; Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Koen Missoorten, 1 april 1997; Interview van de auteur met Jef Morael, 16 januari 1985. In verband met de uniformen van de Vlaamse Militie getuigde Jan Van Hoogten dat het Verweer onder zijn leiding al begin 1930 een grijs hemd en een zwarte das droeg en de Vlaamse Militie dit aanvankelijk had overgenomen (J. CREVE, *Recht en Trouw [...]*, p. 16). Dit werd echter nergens bevestigd, noch bij andere getuigen, noch in geschreven bronnen. Ook de foto's van geïnformeerde Verweer-mannen die ik weervond dateren alle van na 1930. Bovendien hadden de reacties uit VOS (vanaf einde 1930) enkel betrekking op de Vlaamse Militie.

23. J. DAUBRET, *De Militie [...]*.

24. Eigen verzameling documenten, Mondelinge getuigenis van Edmond de Battist aan de auteur, s.d.

stuk verder dan de groepen van Van Severen en zijn medestanders, maar ideologisch was er nog een lange weg te gaan. Het duurde trouwens tot 30 november 1931 – het Verdinaso bestond officieel sedert begin oktober – vooraleer de Vlaamse Militie ‘in blok’ toetrad tot het Verdinaso.²⁵ Tot dan was de Vlaamse Militie van Antwerpen in de marge van het Jeugdverbond blijven opereren. Bij grote manifestaties opende zij de optocht voor de wachten. Op andere momenten ging zij haar eigen weg en zocht ze de rechtstreekse confrontatie met de Légion Nationale; zo bijvoorbeeld in Hasselt waar op 5 juli 1931 de opening van een Vlaams Huis een tegenbetoging op de been bracht van Belgische nationalistes. De Vlaamse Militie geraakte er betrokken bij zware straatgevechten en diende zich het jaar nadien met 22 militanten te verantwoorden voor de onderzoeksrechter. Dit resulteerde in november 1932 in verschillende gevangenisstraffen. Missoorten zelf werd tot een maand cel veroordeeld. De incidenten van 5 juli waren dan weer de aanleiding voor de zogenaamde Belgische Dag in Hasselt op 4 oktober 1931. De Militie geraakte toen in Aarschot en Kermt slaags met de Légion Nationale die ze daar had opgewacht. Ook in Hasselt zelf trad de groep ongemeen hardhandig op en bevestigde daarmee haar reputatie.²⁶

In en uit het Verdinaso

In Antwerpen vormde de Vlaamse Militie, op een paar enkelingen na, de eerste kern van het Verdinaso. Berten Meuris werd afdelingsleider voor het Verdinaso, Jef Missoorten werd hoofdman van de Antwerpse militie-afdeling en gouwleider voor het Verdinaso in de provincie Antwerpen. Kort nadien werd de Vlaamse Militie – net als elders – omgedoopt tot Diets Militie en uiteindelijk tot Dinaso-Militie.²⁷

De aansluiting bij het Verdinaso vormde voor de Antwerpse militie een keerpunt. In het Vlaams huis Malpertuus werd het Verdinaso aan de deur gezet en toen Van Severen in maart 1932 kwam spreken in het Diets Huis op de Italiëlei werd er door socialistische en communistische organisaties een tegenmanifestatie op touw gezet.

25. Archief Rudy Pauwels, Dagboeknota's van Joris van Severen; *De West-Vlaming*, jg. 11, nr. 530, 5 december 1931.

26. J. DAUBRET, *De Militie [...]*, pp. 22-24; Eigen verzameling documenten, Arthur de Bruyne, 1931. De Belgische dag te Hasselt, knipsel uit *'t Pallieterke*, s.d.; Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Jef Morael, Karel Morael en Alfons Van Opstal, 28 januari 1985; *De West-Vlaming*, jg. 12, nr. 547, 2 april 1932.

27. J. CREVE, *Recht en Trouw [...]*, pp. 26-27.

De vergadering kon uiteindelijk doorgaan, maar de heftige incidenten zorgden ervoor dat het Verdinaso voorlopig aan geen publieke activiteit meer moest denken.

Enkele maanden later hield het Verdinaso zijn eerste landdag te Roeselare. Daar overhandigde Van Severen het eerste Dinasovaandel aan Jef Missoorten. Kort nadien werd hij benoemd tot commandant van de Dinaso-Militie.²⁸

Missoorten was zonder twijfel de juiste man op de juiste plaats. Hij had niet alleen zijn ervaringen uit de Vlaamse Militie meegebracht maar ook een veertigtal gedegen vechtjassen die de beweging door de groeiende tegenkanting best kon gebruiken. Toch baarde de Antwerpse militantengroep de Dinaso-leiding ook wel zorgen. Er was niet alleen de invloed van het Duitse nationaal-socialisme die hier meer dan elders aanwezig was, maar ook het soms eigenmachtige en gewelddadige optreden van verschillende militanten. Zo kennen we de bomaanslagen op het standbeeld van de graaf de Mérode in Berchem en op het warenhuis Sarma in Antwerpen die volgens verschillende getuigen op het actief van Antwerpse militieleden kunnen geschreven worden.²⁹

Naarmate het Verdinaso groeide en steeds meer een eigen stijl ontwikkelde, werd de aanwezigheid van die revolutionaire vechtersbazen steeds gênanter. Dat werd nog duidelijker na de zomer van 1934. De wet op de private milities maakte een verder optreden van de Dinaso-Militie in zijn oude vorm onmogelijk. Bovendien was er de zogenaamde nieuwe marsrichting waarbij de staatkundige visie van het Verdinaso geleidelijk evolueerde tot een 'Benelux'-concept. Daardoor kon het Verdinaso nu ook gaan recruteren in andere, meer burgerlijke en staatsloyale milieus. De beweging verloor een stuk van haar revolutionair imago. Hierdoor keerden verschillende ontevreden Antwerpse militanten het Verdinaso de rug toe. Anderen werden door Missoorten buitengesloten. Zij deden op het einde van 1934 nog een poging om samen met Ward Hermans en zijn medestanders tot een Dinaso-Oppositieblok te komen. Maar behalve een drietal nummers van hun blad *Dietsland en Orde* ontbreken de sporen. Veelbetekenend is wel dat Missoorten dit Antwerpse groepje misnoegden omschreef als "*Links Front*", vanwege hun sympa-

28. J. CREVE, *Dinaso-Huizen in Vlaanderen en Nederland (deel 1)*, in: *Jaarboek 1. Joris van Severen*, Ieper, 1997, p. 143; P. VAN HEES en A.W. WILLEMSSEN, *Geyl en Vlaanderen. Dl. 2: Brieven en notities 1928/1932*, Antwerpen, 1974, p. 412.

29. Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Edmond Breugelmans, 16 januari 1985; Interview van de auteur met Jef Morael, Karel Morael en Alfons Van Opstal, 28 januari 1985; Getuigenis van Edmond De Battist; Mondelinge getuigenis van Alfons Van Opstal aan de auteur, 11 maart 1991.

thieën voor de door Hitler in de zomer van 1934 gelijkwiderde vleugel van de Sturm-Abteilung (SA). Verschillenden onder hen doken later op bij de anti-semitische groep Volksverwering of bij de Nationaal-Socialistische Vlaamse Arbeiderspartij.³⁰

De wet op de private milities had Van Severen genoodzaakt om de Dinaso-Militie te ontbinden. Op de derde landdag van het Verdinaso in Tielt werd echter een nieuwe organisatie boven de doopvont gehouden: de Dinaso Militanten Orde (DMO). De Gentenaar Jef François werd commandant van de DMO, Jef Missoorten stafoverste. De strikt militaire indeling maakte plaats voor een minder militair klinkende hiërarchie. Ook de laarzen en petten verdwenen in de kast. De grootste verandering bestond echter hierin dat het geweld tegen het Verdinaso grotendeels voorbij was en de aandacht nu vooral werd gericht op het voeren van propaganda. Missoorten zelf voelde zich met deze evolutie allesbehalve gelukkig. Hij was een vechter, geen propagandist en voelde zich, zo schreef hij aan Van Severen, aan het hoofd van de DMO niet meer op zijn plaats. Een andere reden voor het tanende enthousiasme bij de DMO-stafoverste waren de toenemende spanningen met Jef François die zijn greep op de DMO altijd maar vergrootte. Ondertussen bleef het voor Missoorten bijzonder moeilijk om zich financieel te handhaven. Het feit dat hij een tijdlang werd vergoed door het Verdinaso veranderde daar blijkbaar weinig aan. Zelfs het vinden van een woonst vormde (financieel) een probleem.

Einde 1935 was de verhouding tussen Missoorten en François zo verziekt dat Van Severen de functies van stafoverste en commandant afschafte en de DMO onder zijn persoonlijke leiding plaatste. Van Severen probeerde Missoorten nog in het Verdinaso te houden, maar diens ontgoocheling was te groot. Enkele maanden later verliet hij, samen met de Antwerpse DMO-vendelleider Oscar Van Keirsbilck, de DMO en het Verdinaso.³¹

30. J. CREVE, *Recht en Trouw* [...], p. 63; Eigen verzameling documenten, Getuigenis van Alfons Van Opstal, 11 maart 1991.

31. J. CREVE, *Recht en Trouw* [...], p. 58; p. 66; J. CREVE, Jef François een terugblik, in: *Tekos*, jg. 16, 1996, nr. 2, pp. 20-21; Nationaal Studie en Documentatiecentrum Joris van Severen, S.26, Brieven van Joris van Severen aan Jef Missoorten, 2 oktober 1934; 18 december 1934; 9 februari 1935; 6 januari 1936; S.23 map 6, Brieven van Jef Missoorten aan Joris van Severen, 1 oktober 1934; 28 februari 1935; S.23 map 16, Brief van Paul Persijn (hoofdman van de Verdinaso-afdeling Antwerpen) aan Joris van Severen, 28 mei 1936: “*De heren Missoorten en Van Keirsbilck gaven tot hertoe geen ontslag maar laten nu reeds 2 maanden niets van zich horen. Ik meen best nog een maand te wachten en, indien u er geen bezwaar tegen hebt, ze dan te schrappen.*”

Het lijkt er sterk op dat Missoorten zich vervolgens een tijdlang van politieke activiteiten heeft onthouden. Volgens Jef Van Dingenen zou hij nog vóór mei 1940 lid zijn geworden van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV). Een bevestiging daarvan ontbreekt echter.³²

De Tweede Wereldoorlog

Bij het uitbreken van de vijandelijkheden in mei 1940 had het gezin Missoorten zijn toevlucht gezocht bij familie in West-Vlaanderen. Zij keerden kort na 28 mei terug naar Antwerpen en vader Missoorten ging enkele maanden aan de slag bij de Reitz-Uniformwerke in Merksem.

In de loop van 1941 werd hij lid van de eenheidsmilitie Dietse Militie/Zwarte Brigade (DM/ZB) waar hij verschillende van zijn vroegere Dinaso-vrienden terugvond. De vete met François was echter geenszins bekoeld. In verband met de mogelijke toetreding van het rest-Verdinaso tot het VNV in het voorjaar van 1941 waarschuwde hij Berten Meuris dat het VNV met François *“het paard van Troje binnenhaalde”*. Het Verdinaso trad onder de leiding van François toch toe, maar slaagde er op geen enkel moment in een rol van betekenis te spelen. Hierdoor verlieten nogal wat voormalige Dinaso's opnieuw de eenheidsbeweging.³³

Missoorten kwam in het stafkader van de DM/ZB terecht, kreeg de graad van banleider en werkte in die functie een tijdlang als bediende. Later kwam hij bij de Fabriekswacht terecht en als oppervandrig (eerste luitenant) bij de hieruit in de zomer van 1943 gevormde Vlaamse Wachtbrigade. Zijn zoon, die als vrijwillige arbeider in Duitsland werkte, had zich ondertussen gemeld als vrijwilliger voor het Oostfront.³⁴ Dit alles belette niet dat Missoorten door de Duitse overheid argwanend werd bekeken. Reden hiervoor was zijn bijdrage aan *“Help UselF, bijblad van de Nationaal-Socialist”*, waarin hij op 1 mei 1943 een sarcastisch stuk wijdde aan de leider van de Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag) Jef Van

32. Eigen verzameling documenten, Mondelinge getuigenis van Edmond Breugelmans aan de auteur, 1 augustus 1997.

33. Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Koen Missoorten, 1 april 1997; SOMA (voorheen NSGWOII), VNV-archief, Verdinaso, map 2, Brief van Jef Missoorten aan Bert [Meuris], 28 maart 1941.

34. KA (Brussel), Dossier Jef Missoorten, Verhoor van Joris Van Steenlandt, 2 maart 1946; brief van de Veiligheid van de Staat met betrekking tot de activiteit van Missoorten in de Vlaamse Wachtbrigade, s.d; Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Koen Missoorten, 1 april 1997; J. VINCX, *Vlaanderen in Uniform*, Antwerpen, 1981, dl. 3, p. 57; dl. 4, p. 161.

de Wiele. Het artikel droeg de titel “*Een spreekbeurt van de Grote Zoeker in de club van de Vaderlandslozen*” en was een duidelijke verwijzing naar het boek van Van de Wiele *Op Zoek naar een Vaderland*. Het veegde in niet mis te verstane bewoordingen de vloer aan met de rijksgedachte én met de leiders van de DeVlag. Zo had hij het naast “*de Grote Zoeker*” over “*de typische Germaanse figuur van de ex-Paus van de Antwerpse Frontpartij*” waarmee hij refereerde aan de, volgens de normen van die tijd, erg ‘ongermaans’ uitzierende Herman Van Puymbroeck.³⁵ Het artikel leverde Missoorten tien dagen internering in het kamp van Breendonk op. *Help Usel*f kreeg twee weken verschijningsverbod. Het was de eerste maatregel van die aard die de Duitsers namen tegen een collaboratieblad.

Begin september 1944 kwam hij bij de Wachtbrigade in Duitsland terecht waar de eenheid werd omgevormd tot Flämische Flakbrigade en ook werd ingezet aan het Westfront. Als Oberleutnant in de vijfde batterij werd hij mee ingezet aan de Rijn en hij werd einde maart 1945 krijgsgevangen genomen door de Amerikanen. Door zijn goede kennis van het Frans, het Engels en het Duits, vervulde hij er een tijdlang de rol van tolk.³⁶

Onder een valse naam wist hij uit krijgsgevangenschap te ontsnappen en uit Duitsland weg te geraken. Hij kwam terug naar Vlaanderen en dook gedurende verschillende jaren onder bij Dinaso-vrienden. Ook zijn zoon, die jaren ondergedoken leefde in Duitsland, kwam hem daar uiteindelijk vervoegen. Ondertussen was hij in 1948 bij verstek tot levenslang veroordeeld.

Door een longziekte kon hij zijn illegale bestaan niet langer volhouden en einde 1950 of begin 1951 gaf hij zich aan. Hij werd opgesloten in de Antwerpse gevangenis en vervolgens in de strafkolonie te Merksplas waar hij op 1 mei 1952 vroege werd vrijgelaten om gezondheidsredenen. Met zijn vrijlating staakte hij elke politieke activiteit. Hij verbleef gedurende langere periodes in een sanatorium en overleed uiteindelijk ten gevolge van zijn ziekte op 6 december 1964.³⁷

35. J. VAN DINGENEN, Beschouwingen rond “de Nationaal-Socialist”, in: *Broederband*, jg. 26, 1990, nr. 8, pp. 6-8.

36. J. VINCX, *Vlaanderen [...]*, dl. 3, pp. 88-89; Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Koen Missoorten, 1 april 1997.

37. KA (Brussel), Dossier Jef Missoorten, veroordeling, 22 mei 1948; Eigen verzameling documenten, Interview van de auteur met Koen Missoorten, 1 april 1997; Mondelinge getuigenis van Alfons Van Opstal aan de auteur, 16 januari 1997; Mededeling van Björn Rzoska aan de auteur, 21 mei 1997.

Besluit

Na de Eerste Wereldoorlog ontstonden overal in het Vlaamse land de zogenaamde Vlaamse Wachten die een brede waaier aan Vlaams-nationale activiteiten ontplooiden. Vanaf het midden van de jaren twintig werden er verschillende pogingen ondernomen om die Wachten te bundelen en zo een grotere slagkracht te bereiken voor het Vlaams-nationalisme. Jan Van Hoogten slaagde er in 1928 in om in de provincie Antwerpen een aantal Vlaamse Wachten samen te brengen binnen het nieuw opgerichte Vlaams Nationaal Jeugdverbond. Een jaar later kreeg het Jeugdverbond ook een landelijke structuur.

Gelijklopend hiermee ontwikkelde zich de idee om, naar analogie met de Belgisch-nationalistische Légion Nationale en het socialistische Arbeidersverweer, te komen tot een militante en georganiseerde 'Vlaams-Nationale Weermacht'. Die kwam er, in bescheiden vorm, in 1929: Vlaams (Nationaal) Verweer. Een jaar nadien ontstond onder de leiding van Jef Missoorten – tot dan vooral actief binnen de Vlaams Nationale Wacht Antwerpen-Noord – de Vlaamse Militie, de eerste Vlaams-nationale groep met werkelijk militaire allure. Het militarisme van de Vlaamse Militie was niet zozeer het gevolg van een ideologische evolutie dan wel een uiting van de heersende tijdgeest en de behoefte om een afdoend antwoord te kunnen geven op de dreiging van het 'Belgisch fascisme' en 'de reactie'. Het veertig leden tellende groepje zag zich in de eerste plaats ageren in de traditie van de activisten en vond in de communisten en andere revolutionaire groepen gelijkgestemde zielen in hun strijd tegen het 'Belgisch regiem'.

Dat Missoorten en zijn Vlaamse Militie in november 1931 de stap zetten naar het Verdinaso kan te maken hebben met de versnelde ideologische ontwikkeling van het Vlaams-nationalisme, maar ook met het feit dat de militante uitstraling van de nieuwe beweging voor de Vlaamse Militie-mannen waarschijnlijk sterker doorwoog dan het politiek programma.

Door zijn ervaringen in de Vlaamse Militie drukte Missoorten als leider van de Dinaso-Militie ontegensprekelijk een stempel op de groep. Met de omvorming tot Dinaso Militanten Orde (DMO), waarbij de nadruk steeds meer op propaganda en orde kwam te liggen, voelde Missoorten zich steeds minder thuis in het Verdinaso. In 1936 keerde hij de beweging de rug toe en zette daarmee een punt achter zijn pionierswerk als militieleider.

JAN CREVE
OUD ARENBERG 111, B-9130 KIELDRECHT